

A megújulás mechanizmusa

A Méltányosság Politikaelemző Központ nem tartozik azon elemző cégek közé, amelyek szerint a pártokon *belüli* konfliktusok és belső küzdelmek kutyakomédiák és a mostani folyamatok legjellemzőbbike, hogy az eddig masszívnak mutakozó pártok némelyike szétveri önmagát. Következétesen ennek az ellenkezőjét gondoljuk. Két, egymást kioltó állítást nem tehetünk egyszerre. Nem

mondhatjuk párhuzamosan, hogy a/ a pártoknak és a pártrendszernek 1990 után kialakult elrendeződése kimerült; b/ a mostani átrendeződési folyamatok szerencsétlen irányúak és károsak. Vagy az egyik vagy a másik. Ha azt állítjuk, hogy a pártrendszer elérte teljesítőképessége határát (márpedig sokadszor állítjuk ezt), akkor üdvözlünk kell (bármilyen konkrét defektusokkal zajlik is) a mostani, kaotikusnak tűnő párt-osztódásokat és egyéb fajta belső mizériákat.

Mindez korántsem a vég, talán éppen egy európai trendbe való kései beilleszkedés. Ha végignéznünk ugyanis a rendelkezésünkre álló klasszikus európai példákban, a pártok mozgásának sajátos *kettőségét* figyelhetjük meg. Az egyik szinten a fejlett európai demokráciákban a mértékadó pártok pótolhatatlan stabilizáló szerepet töltenek be. Ez nem azt jelenti, hogy a mértékadó pártok kínálata ne változna olykor (lásd például Olaszországot a 90-es vagy Ausztriát a 2000-es évek elején), ám azt jelenti, hogy akárki is van kormányon, a pártok közötti verseny keretei és szabályai kiszámíthatóak, ami nem önmagáért való cél, hanem a kormányzás minőségének megújítása, valamint az állampolgárok viselkedésének kondicionálása miatt egyaránt fontos. Jól kormányozni időnkénti kormányváltások (vagy koalíciós partnerváltások) nélkül nem lehet, a választók pedig a nyugati kultúrkörben a pártokkal együtt tanulják a demokráciát, amelynek legfőbb „tananyaga”, hogy akármilyen ádáz is a pártok közötti küzdelem, mégiscsak ők képesek a demokratikus intézményrendszer működtetésére.

A másik szinten ellenben kész kavalkádót látunk; pártokon belüli szakadatlan konfliktusokat, forrongó és változó összetételű koalíciókat, cserélődő partnereket. A demokrácia stabilitását ugyanis nem adhatja a pártok mozdulatlansága, ellenkezőleg. A stabilizálás és a forrongás összetartoznak: a pártok ezért a saját jól felfogott érdekeik szerint mozognak, ha kell, lecövekelnek, ha kell, partnert váltanak. Van példa erre is, arra is. Csak arra nincs, hogy egy pártrendszer erőnek erejével (mondhatni: öncélúan) befagyjon, megmerevedjen – különösen gazdasági és politikai válságok idején. A német liberálisok például több mint másfél évtizedig együtt kormányoztak a kereszténydemokratákkal. Aztán amikor a CDU 1998-ban elveszítette a választást, az FDP elkülönült tőle, és önépítkezésbe kezdett, nem préselődött be az immáron ellenzékbe kerülő nagyobbik párt mellé, hanem elkezdett önállóan lélegezni, s ennek nyomán egy évtized szívós munkájával középpárttá vált (a liberálisok olyannyira hatékony munkát végeztek, hogy szeptember végén, a választások után nagy valószínűséggel újra koalícióra lépnek a CDU-val). A holland liberálisok (ugyebár ott két liberális párt is van) még inkább érdekesek a maguk mindent kipróbáló attitűdjével. Hol egymással, hol egymás ellenében alkotnak kormányzati koalíciót, és olyan is van, amikor mindketten ellenzékben vannak (mint most). Anélkül, hogy most részleteznénk a nyugati pártok rendelkezésére álló megújulási kombinációkat, megállapíthatjuk: náluk nagyon rugalmasan kezelik az innovációt, s ha kell, egy-egy párt bátran szakít addigi koalíciós (vagy épp ellenzéki) partnerével, és új irányokba tájékozódik.

Magyarországon a rendszerváltást követően a demokratikus rendszer stabilizálásának feladata hárult a pártokra, s azok ennyiben (de csak ennyiben) a nyugatias útra léptek. Ám ezt a stabilizáló szerepet változatlan belső struktúrával és koalíciós képletekkel képelték el. E felfogás jegyében jött létre a 90-es évek közepétől két szembenálló blokk: egy MSZP-s és egy fideszes, amelyben azonban fontos szerep jutott a blokk-identitást megerősítő szatellit-pártoknak is. A kétblokk-rendszer pártjai között azután az elmúlt másfél évtizedben hermetikus elkülönülés jött létre, ami nagymértékben befékezte a pártrendszer rugalmasságát, miközben a feleket unalmas szerepsémák eljátszására kényszerítette és kényszeríti: a helyzet kényszerei kiölik a pártélet egyik fő elemének számító *változékonyságot*. Az ismert mondás: „azért kell változni, hogy minden változatlanul maradjon” – a pártok szintjén is igaz, sőt itt igaz a

leginkább, s mégis itt láttuk a legkevesebb megújulást. Bár a 90-es évek közepén megtörténtek az első megújulási kísérletek (gondoljunk csak az MDNP kiválására az MDF-ből, vagy emlékezzünk a MIÉP megalakulására), ám ezek a próbálkozások csak ideig-óráig voltak sikeresek, s egyáltalán nem érintették a kormányzás felső szintjét, és semmilyen hatással nem voltak a koalíciós blokkokra.

Holott a pártok rugalmassága, megújuló-képessége és újfajta szövetségi politikája az a kormányzás minőségére (vagy tágabban: a kormány-ellenzék viszonyra) gyakorolhat jótékony hatást. Mit sem ér egy párt változása, ha a változás megreked azon a szinten, hogy az egyik belső irányzat legyőzi a másikat, a másik pedig folyamatosan revansot igyekszik venni. A pártok innovatív kapacitása csakis a kormányzási kapacitás javulásában teljeshet ki, végső soron abban, ha egy elfáradt koalíció helyére sikerül egy másfajta összetételű (korábban talán elképzelhetetlen) koalíciót állítani, netán egyik alkotóelemét felcserélni egy másikkal.

Magyarországon a pártrendszeren belül az elmúlt két évtizedben ilyen innováció, sajnos, nem mutatkozott, de korántsem jelenthetjük ki, hogy mostantól sem fog. Az SZDSZ sajátos kettéválása (egy kormánytámogató frakcióra és egy inkább ellenzéki karakterű pártvezetésre és pártra) kirajzolhat ugyan egy újfajta utat, de gyaníthatóan ennek a kormányzásra túlságosan nagy befolyása már nem lesz. A másik kis párt, az MDF már régóta próbálkozik önállósága megteremtésével, és sokat is tett a merev blokk-kötődés oldásáért, ám az SZDSZ mostani és az MDF több, mint fél évtizedes kísérlete ellenére is látnunk kell: a mai magyar politikában olyan erős a *blokk-kötődés*, hogy egyelőre mindenki a sötétbe ugrik, aki ezt (például nyugatias típusú mérleg nyelve pártok létrehozásával) módosítani akarja. A politikusok mutathatnának utat (belátván, hogy az eddigi helyébe valami újat kell állítani), de – a választásokhoz közeledve – végképp nem reménykedhetünk komolyabb pártpolitikai innovációban. Magyarországon pillanatnyilag csak két életképes megoldás jöhet szóba: vagy az egyik vagy a másik blokk kerül kormányra. Természetesen így is lehetne jól kormányozni, hiszen Nagy-Britannia lényegében kétpárti váltógazdálkodásként működik évszázadok óta, ami felé a magyar pártpolitika vészes sebességgel közeledik. De mégsem

hisszük, hogy ez lenne az üdvös megoldás. Magyarországon a demokrácia sokpárti parlamentarizmusként indult, s pillanatnyilag azért fulladt ki, mert rosszul értelmezett stabilizáló szerepükből fakadóan a hazai pártok nem voltak elég bátrak a megújulásban és az átrendeződésben. Ez még nem ok arra, hogy átadjuk magunkat a kétpártrendszernek, bár az is tény, hogy a folyamatok ez irányban hatnak. A Jobbik megjelenése ugyan áthúzta ezt a (főként fideszes) számítást, miközben egyúttal arra is figyelmeztet, hogy ha a mainstream-pártok lemondanak szövetségkötési stratégiáik rugalmas átrendezéséről, s nem utolsósorban a kormányzás megújításáról, akkor ez az innováció a radikális és szélsőséges pártok terepén jelenik majd meg.

Valójában erősen csodálkozunk, hogy miközben a hazai közbeszédben a pártok úgy jelennek meg, mint a politika formálásának fő ágensei, a közvélemény gond nélkül elfogadja azt a másik tételt is, miszerint a válságot meg (akár párttámogatástól függetlenül is) a kormány kezeli. A két állítás azonban egymást kizárja. Éppen a válság kellene, hogy ráébressze azokat, akik döntési helyzetben vannak, hogy annak kezelése nem pusztán kormányzati, eljárási és technikai kérdés (azaz nem elegendők a legjobb makrogazdasági reformok sem), hanem erősen pártpolitikai. Ha a pártpolitikában a válság hatására nem indul meg erőteljes átrendeződés, ha nem jönnek létre új koalíciós kombinációk, ha a válság tanulsága pusztán annyi lesz, hogy az egyik blokkot jövőre fel kell váltania a másiknak, akkor azt mondhatjuk tanulságképpen, hogy ez semmiképp sem a klasszikus nyugat-európai demokráciák útja, hanem a magyar történelem póré visszatérése, amely történelemben az MSZP-Fidesz dichotómia előtt is elevenen működtek a kétblokk-rendszer mintái, gondoljunk csak a dualizmus korában a Szabadelvű és a Függetlenségi Pártra, valamint a két háború között Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjára s annak reménytelenül kormányképtelen ellenzékére.

Most ugyan – a történelmi előzményekkel ellentétben – van kormányképes ellenzék, ám a kormányoldalon sokan ezt *antidemokratikusnak* tartják. Innen már csak egy ugrás aztán a múlt eszköztárának reaktiválása: egy antidemokratikus ellenzéki pártot *semmilyen körülmények között* nem szabad hatalomra engedni. És a kör ezzel be is zárul. Ne csodálkozzunk ezek után, ha a pártok Magyarországon nem a megújulásban, a kooperativitás új módjainak kipróbálásában érdekeltek, hanem stigmák gyártásában. Ez által viszont – s ez a dolog lényege – a pártok működése féloldalas és defektes marad, a kormányzás minősége pedig a véletlennek köszönhetően javulhat csak.